

IV

Rasifiering

Irene Molina

VÅREN 1997 försvarade jag doktorsavhandlingen ”Stadens rasifiering – Etnisk boendesegregation i folkhemmet”. Begreppet rasifiering hade sedan länge varit känt i diverse internationella sammanhang men bara nämnts sporadiskt i Sverige. Med rasifiering, inspirerad bland andra av Robert Miles (1989), menade jag struktureringen av samhällets institutioner, resurser, makt och privilegier längs föreställningar om ras.¹ Användningen var reserverad för att tala om maktstrukturer – en rasifierad arbetsmarknad (som i Mulinari och Neergaard 2004), eller en rasifierad stad, som ovan – och avsåg inte då att referera till individer, som i ”rasifierade personer”, en benämning som har blivit alltmer återkommande i svensk debatt om rasism. Många gånger har jag ställt mig frågan huruvida det finns någon väsentlig motsägelse mellan dessa två användningar. Är det problematiskt att flytta fokus från samhällsstrukturer till individer och grupper när man använder begreppet rasifiering? Denna fråga vill jag reflektera över här genom att tänka högt och dela med mig av tankegångar och slutsatser med dig, läsaren.

Först en teoretisk principförklaring som kommer att genomsyra

---

¹ För en utförligare redogörelse om rasifiering se gärna: Molina, Irene (2005) ”Rasifiering. Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige”. I de los Reyes, Paulina och Masoud Kamali (red.), Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.

mina ståndpunkter: ras är, som en lång rad forskare tidigare insisterat, en social konstruktion, och lika lite som andra sociala kategorier är den beteckning för något essentiellt, eller naturligt tillstånd. Det finns inga raser! Det som finns är fenotypiska skillnader i hud- och hårfärg, olika längder, olika ansiktsdrag mellan människor, men dessa är inte raser. Rasbegreppet i sig och från början är ett instrument för kolonialism och förtryck, för exploatering och underordnande. Raser i den bemärkelsen har sitt ursprung i den europeiska kolonialismens korståg i Amerika i slutet av 1400-talet.²

Ursprungsbefolkningarna i den amerikanska kontinenten förslavades, massakrerades och exploaterades, och för att legitimera brutaliteten definierade den cartesianska upplysningstraditionen ursprungsbefolkningarna i Amerika som ”de vilda”. Till skillnad från europén (representerad av den vita mannen) och i likhet med oxar och hästar, påstods de vilda sakna själ, intelligens och inlärningsförmåga. En sådan rasistisk konstruktion öppnade för att fortsätta vidare med det koloniala kapitalistiska projektet. Den senare vidareutvecklingen av rasistisk teoribildning med Darwins evolutionsteori och en systematisk uppdelning av världens befolkning i raser satte kronan på verket för den europeiska koloniala ockupationen, som från 1600-talet även kommit att omfatta Asien och Afrika. Idén om raser som i Descartes’ 1600-tal var religiöst (idealistiskt) förankrad, biologiserades och översattes under 1800-talet till grova fenotypiska kategorier. Det var dessa rasistiska kategorier som användes i rasläran från 20- och 30-talen.

När vi hävdar att ras är en social konstruktion baserar vi detta på kunskapen i den samlade genetiska forskningen som exploderade efter andra världskrigets slut och som kompakt och definitivt empiriskt fastställde att raser inte finns i någon biologisk mening.

---

²Troligen har den västerländska rasismen ännu äldre rötter flera hundra år tidigare i morernas och de kristnas krig från den bysantinska tiden kring 600-talet, men den europeiska kolonialismen startar den process som är historiskt relevant för att förstå de nutida rasifieringsstrukturer som denna text vill uppmärksamma.

Då borde rasismen ha upphört, kan vi tänka. Rasismens objekt "raser" dödades ju! Men just där finns grunden till förståelsen av ras som en social konstruktion. Den konstrueras, den görs, den har gjorts i många hundra år och den görs fortfarande. Den har gjorts och görs för att legitimera dominans och förtryck. Rasen har gjorts och görs för att rättfärdiga profitering på bekostnad av de andras kroppar. Rasen är den kategori som legitimerar överexploatering och den ingår, som Malcolm X konstaterade, i kapitalismens logik; utan rasism skulle kapitalismen inte ha kunnat existera, hävdade han liksom flera andra postkoloniala tänkare. Den dominerande rasistiska ideologin, föreställningar om ras och rastillhörighet, har fått och får än i dag högst påtagliga konsekvenser för individernas liv, både när det handlar om privilegier associerade till vithetens hegemoni och diskriminering och exkludering av dem som definieras som icke vita.

Två konsekvenser är viktiga att lyfta upp så här långt för vårt fortsatta resonemang. 1) rasismen handlar om materialitet, om materiella levnadsvillkor. Rasismen står bakom förklaringen av ras-differentierad arbetslöshet, lönenivåer, tillgång till boende, vård, och utbildning, rätt till staden, med mera. Rasismen står bakom samhällets systemiska våld och som förklaring till polisbrutaliteten i förorterna och den brutala behandlingen av EU- och så kallade papperslösa migranter och flyktingar. Rasismen läses också i rättsväsendets olika behandling av både offer och misstänkta förövare. *Rasismen är alltså inte bara definitioner och idéer, teorier och begrepp. Rasismen dödar!* Och 2) rasismen är djupt rotad i flera hundra års inhuman praxis som gett upphov till både lokala och globala maktförhållanden. Rasismen är, liksom makten själv, föränderlig och lurig. *Rasismen kan därför knappast informeras eller utbildas bort och den antirasistiska kampen måste därför utkämpas på ett politiskt-ideologiskt slagfält!*

Med det ovan förklarade vill jag knyta an till diskussionen om rasifieringsbegreppet på följande sätt: begrepp är onekligen viktiga, men ännu viktigare är den politiska innebörd och den potential som varje begrepp erbjuder, i det här fallet för oss aktiva i kampen

mot rasism. Robert Miles, som inspirerat till användning av rasifieringsbegreppet, har själv i flera sammanhang använt uttrycket ”rasifierade migranter” för att undvika benämningen ”immigrants” (Miles 1993). Han markerar även på detta sätt att invandrare (migrants) är en konstruerad kategori som har stor betydelse för en artikulation av den rasistiska diskursen om ”the migrants”, precis på samma sätt som begreppet ”invandrare” är centralt för svenska kulturrasistiska diskurser. Även om Miles uttryckligen utgår ifrån att alla oavsett tillskriven hudfärg, svarta som vita, är rasifierade, talar han om rasifierade migranter som ett sätt att försöka ta sig ur de rasifieringsdiskurser som legitimerar den essentialistiska kategorin ”immigrants”.

Men finns inte det en motsägelse där? Om vi är överens om att vita inte är vita utan rasifierade som vita, och svarta som svarta, asiater som asiater och latinos som latinos, och så vidare, blir det någon skillnad mellan att säga ”invandrare” och att prata om ”rasifierade personer”? Om vi just ämnar dekonstruera rasismens diskurs genom att lyfta fram rasifieringsmekanismer, rasifierar vi inte oss själva igen genom att kalla oss rasifierade? Reproducerar vi inte maktens rasifierande mekanismer?

I Sverige har begreppet rasifiering trots protester från diverse håll fått allt större fotfäste i både akademiskt och vardagligt språk. Det senare är ett väldigt intressant fenomen då det har drivits fram av aktivister och dess politiska potential har lyfts upp. Och det är just här, i den politiska sprängkraften som användningen av rasifieringsbegreppet bör bedömas.

Generellt står begreppet rasifiering för kategoriseringar, tanke-modeller och associationer som gör rangordningen mellan människor till ett naturligt inslag i såväl sociala relationer som maktstrukturer. Det betyder att fokus ligger på sociala praktiker och konkreta handlingar, men också normer och tillskrivningar som gör föreställningar om ras till effektiva särskiljande mekanismer i den kapitalistiska exploaterings tjänst.

Inträdet av begreppet rasifiering har därmed varit en viktig milstolpe i förståelsen av ojämlikhetsskapandet i samtida samhällen,

inte minst därför att dess grammatiska form (ändelsen *-ering*) indikerar *aktion, process, handling, agens*. Det är något som görs av någon – handling och subjekt. Raskategorisering, rasregistrering, raspolitik, rasdiskriminering, rasistiska stigmatiseringar, etc. utgör alla företeelser som förstås bör utifrån detta perspektiv, det vill säga som sociala praktiker utförda inom ramen för en samhällelig ordning. Detta skifte i fokus på typ av fenomen har flera konsekvenser:

Vem? Om rasifiering är något som görs, måste man ställa sig frågan om hur detta blir till; genom vilka aktörer och med vilka konkreta följder för skilda individer och för hela samhället?

Hur? Det måste finnas särskilda mekanismer inom idéernas fält och i samhällets genomgripande maktstrukturer som möjliggör dessa handlingar; återigen är maktens språk och diskurs viktiga komponenter.

När? Rasifiering utgör inte ett isolerat fenomen utan verkar simultant med andra maktorganiserande strukturer på ett intersektionellt sätt, och på de flesta samhällsområdena.

Vag göra? Det går att påverka processen, förhoppningsvis få den att upphöra, men detta kräver politisk medvetenhet, politisk vilja och politiska handlingar.

Vi kan då kanske enas om att det finns minst två förståelseramar för vad rasifiering betyder, och att det, trots vissa motsägelser, i själva verket inte finns någon motsättning mellan dem, utan snarare kompletterar de varandra som två dimensioner av samma process. Rasifieringsprocesser förutsätter existensen av rasifierade kroppar. Samtidigt är rasifierade subjekt endast begripliga i en kontext där föreställningar om ras är basala element i samhällsinstitutioner och samhällsliv. I den första processen, samhällets rasifiering, delas samhällsinstitutioner och resurser upp i skikt och organiseras hierarkiskt utifrån föreställningar om rasskillnader. Den andra är en process där människorna rasifieras; till exempel uttrycket

rasifierade kvinnor eller rasifierade ungdomar.

Det förefaller därför tämligen meningslöst att försöka fastställa vilken del som förekommer först, alltså rasifiering av människor eller rasifiering av samhällets strukturer. Det intressanta i sammanhanget är vad vi kan göra med hjälp av begreppet. En av de viktiga politiska användningarna är förståelsen av genusrelationer som ett resultat av intersektionella maktförhållanden.

I takt med att både forskningen om rasismen och den antirasistiska aktivismen har intensifierats, har rösterna från den antirasistiska rörelsen multiplicerats. En särskild grupp som har gjort inträde i den offentliga debatten är vad man kan kalla en ny generations feminister. De utgår ifrån ett intersektionellt perspektiv och sätter antirasismen i fronten för sin politiska kamp. Dessa antirasistiska feminister finns inom akademien, men också i kulturlivet, i politiken och i förortsaktivismen. De deltar i debatter och bildar nätverk. De är vita och svarta eller snarare ingetdera, Sverige- eller utlandsfödda. Det viktiga är att dessa grupper av aktivister har gjort begreppen och teorierna till sina och artikulerar en feministisk och antirasistisk kamp som kommit att förändra det politiska landskapet i landet Sverige.

Från sina olika positioner utgår de intersektionella feministerna och antirasisterna ifrån förståelsen att en antirasistisk kamp inte kan artikuleras isolerad från klasskampen och kampen mot patriarkatet. Sexism och rasism är inbyggda delar av den kapitalistiska maktlogiken i det rasifierade samhället. Både rasifiering och patriarkat är alltså beståndsdelar av en rasistisk och sexistisk exploatering av arbetskraften, för vilket det har samlats ansevärda mängder empiriskt belägg.³ Därför kan rasifiering vara en centralt artikulerad ståndpunkt från vilken det är möjligt att förstå makt över huvudet. En antirasistisk kamp måste utgå ifrån den förståelsen.

Oavsett användningsområde och syfte är det därför viktigt att rasifieringsbegreppet inte stryks från den politiska kontexten. De ideologiska ställningstagandena är viktiga såväl för artikuleringen av

---

³ Se bland annat den 13:e volymen av delbetänkanden plus slutbetänkandet ur Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering (2004-2006).

den feministiska kampen som för en artikulering av de materiella, symboliska och strukturella villkoren för den antirasistiska kampen. Så länge begrepp hjälper till i kampen för rättvisa, vilket begreppet rasifiering (rasifierat, de rasifierade, m.m.) verkligen gör, förblir denna författare dess varma anhängare!

Litteratur

- Malcolm X (1989) *The autobiography of Malcolm X as told to Alex Haley*. Bantam Doubleday Dell Publishing Group.
- Miles, Robert (1989) *Racism*. London: Routledge.
- Miles, Robert (1993) *Racism after race relations*. London: Routledge.
- Molina, Irene (1997) *Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Doktorsavhandling, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet, Geografiska regionstudier nr 32.
- Mulinari, Diana och Neergaard, Anders (2004) *Den nya svenska arbetarklassen: rasifierade arbetares kamp inom facket*. Boréa bokförlag.